

VĀRDU KRĀJUMA BAGĀTINĀŠANA AR ĪPAŠĪBAS VĀRDIEM SKOLĒNU TEKSTPRATĪBAI SĀKUMSKOLĀ

Enriching Vocabulary with Adjectives for Elementary School Pupils' Reading Literacy

Rita Burceva

Rezekne Academy of Technologies, Latvia

Kristīne Reveliņa

Rezekne Academy of Technologies, Latvia

Abstract. *The trend observed in the education system is that pupils often spend their free time using mobile phones or computers for entertainment. As a result, pupils have a rather modest vocabulary, which poses a problem to formulate and express their thoughts in the learning process, to describe the central thesis in more detail, for example, using adjectives.*

The research aim is to determine the methods used in teaching adjectives and their usefulness in the Latvian language class in order to improve pupils' reading literacy. The research methods include analysis of corresponding theoretical and methodological literature, a teacher survey, and processing and interpretation of the data obtained. The most appropriate methods for teaching the topic "Adjective", according to the teachers, are the explanatory illustrating and reproductive method; whereas the documents studied concerning the introduction of competency-based education recommend mainly the heuristic and research method, and this creates a relative mutual discrepancy. To promote the pupils' reading literacy, teachers need to explore the children's interests and use them as the basis for creating methodological materials about adjectives which correspond to modern reality and are fascinating and interesting to pupils. Such an approach would motivate pupils to appreciate the importance of using adjectives in everyday life. In the Latvian language class, when teaching the topic "Adjective", teachers need to try and work as counsellors, gradually guiding their pupils to achieving the goal by noticing different patterns for adjectives, like competency-based education provides.

Keywords: *adjectives, competency-based approach, teaching methods, reading literacy.*

Ievads

Introduction

21.gadsimtā, ko dēvē par tehnoloģiju laikmetu, vērojama tendence, ka skolēni no mācībām brīvo laiku bieži vien pavada, lietojot mobilos telefonus vai datorus izklaides nolūkā, mazāk - mācībām. Šai parādībai novērojamas blaknes: skolēniem ir samērā pieticīgs vārdu krājums, kas mācību procesā rada problēmu izvērsti formulēt un izteikt savu domu, centrālās tēzes raksturošanai izmantojot detalizētāku aprakstu, piemēram, ar īpašības vārdu palīdzību. Skolēniem rodas arī grūtības brīvi veidot stāstījumu paplašinātiem teikumiem kā mācību situācijās

klasē, tā arī ārpus skolas. Trūcīgs vārdu krājums vienlaikus apgrūtina arī vispārējo kompetenču un caurviju prasmju pilnveidi. Īpašības vārdu apguves procesā skolēni pilnveido spēju domāt radošāk, lietojot bagātinātu vārdu krājumu.

Mācību satura reforma paredz, ka skolēni iegūs ne tikai zināšanas, bet arī prasmes, kuras noderēs dažādās nozīmīgās dzīves jomās. Kompetenču pieeja nosaka, ka katrā stundā skolēnam ir saprotami mācīšanās mērķi un kritēriji labam sniegunam, kā arī iespēja novērtēt sasniegto rezultātu. Skolēnam ir skaidrs, kas izdodas, kas pagaidām ne tik labi, un ko darīt tālāk, lai rezultāts tuvinātos optimālam. Zināšanas un jaunapgūtās prasmes tiek lietotas daudzveidīgos kontekstos, t.sk. ar reālo dzīvi saistītos - mācītais ir nepieciešams un izmantojams. (VISC, 2019)

Raksta mērķis – pētīt metodes īpašības vārdu mācīšanā sākumskolā kompetenču pieejas ieviešanas kontekstā un meklēt risinājumus šī procesa uzlabošanai. Šajā nolūkā veikta skolotāju anketēšana par īpašības vārdu mācīšanā lietojamajām metodēm 3.klasē un iegūtie rezultāti analizēti, piedāvājot risinājumus skolēnu tekstpratības pilnveidei sākumskolā. Pētījuma bāze – piecpadsmit Rugāju un Balvu novadu sākumskolas skolotāji. Pētījums veikts 2020.gadā.

Pētījuma teorētisko bāzi veido psiholoģijas zinātnieku K.Schaie, D.Shafer, K.Kipp, Ē.Kalvāna, J.M.Harackiewicz un C.Hulleman atziņas par skolēnu vecumposma īpatnībām jaunākajā skolas vecumā, latviešu valodas metodikas speciālistu D.Laivenieces, I.Helmanes, Z.Anspokas, S.Lazdiņas, S.Zariņas pētījumi par latviešu valodas mācību satura apguvi, kā arī kompetenču pieejas teorētisku atziņas par pilnveidotā mācību satura ieviešanu.

Mācīšanās process latviešu valodā: teorētiskās literatūras apskats

Learning process in Latvian: review of theoretical literature

Gan klasiskajā, gan jaunākajā teorētiskajā literatūrā atrodamas atziņas, ka jaunākais skolas vecums ir no 7 līdz 11 gadiem. Psihologs Ē.Kalvāns norāda, ka jaunākajā skolas vecumā vadošā ir mācību darbība, kurā notiek dažādu mācību priekšmetu pamatu apguve, kā arī attīstās indivīda sociālās iemaņas. Skolēns, balstoties uz savām sekmēm, vērtē savas personības veiksmīgumu. Nepārtraukti notiek intensīva intelektuālā attīstība (Kalvāns, 2018).

Arī ārzemju pedagoģiskās psiholoģijas speciālisti akcentē uzstādījumu, ka jaunākajā skolas vecumā dominējošā psihiskā funkcija ir domāšana. D.Shaffer un K.Kipp raksta, ka skolēns veido loģiski pareizus spriedumus, kuri balstās uz uzskates līdzekļu lietojumu. Mācību process ir atbilstošs skolēna domāšanas attīstībai (Shaffer & Kipp, 2013).

Jaunākajā skolas vecumā skolēniem intensīvi attīstās uzmanība, un pētnieki ir vienprātīgi, ka sākumā dominē netīša uzmanība. Sākumskolas klasēs ir svarīgi, lai mācību procesā bērni gūtu pozitīvas emocijas. J.M.Harackiewicz un C.Hulleman apgalvo: ja skolēniem ir interese par mācību stundā notiekošo, tad arī

veidosies pozitīvas emocijas, skolēni būs vairāk motivēti darboties (Harackiewicz & Hulleman, 2009).

Sākumskolas mācību procesā ir svarīgi, lai pedagoga izmantotie materiāli ir spilgti, uzmanību piesaistoši vai piedāvāti spēles formā. Pētnieki D.Shaffer un K.Kipp apgalvo, ka skolēni var atcerēties lielu informācijas daudzumu bez izpratnes. Lai skolēniem attīstītos jēdzieniskā atmiņa, nepieciešams prasmīgi variēt uzskates līdzekļu daudzumu. „Ja pieaugs mācību materiālu apjoms un to sarežģītības līmenis, tas veicinās skolēniem apjēgtās atmiņas attīstību. Skolēni sāk veidot loģiskas sakarības apjomīga mācību materiāla iegaumēšanā – sāk attīstīties saiknes starp atmiņu un domāšanu” (Shaffer & Kipp, 2013).

Līdzīgus uzskatus pauž arī citi pedagoģijas zinātnieki. I.Grašilova un I.Kimova apgalvo, ka sākumskolā, plānojot mācību stundas, ir jāievēro satura atbilstība vecumposmam, pašreizējais attīstības līmenis, klases īpatnības, efektīvākie paņēmieni un darba organizācijas veidi, lai mācību saturs tiktu saprasts un apgūts. Mācību saturam jābūt uzskatāmam, jo tā skolēni labāk spēj uztvert un ilgāk saglabāt atmiņā, kā arī jāņem vērā skolēniem saprotami, bet reizē arī jāaktualizē skolēnu uzmanība, izvirzot problēmu. Tā rezultātā skolēniem rodas vēlme iegūt atbildes par nezināmo (Grashilova & Kimova, 2020).

Sākumskolas klasēs tiek stiprināta skolēnu izpratne par latviešu valodas nozīmi cilvēka dzīvē. Vienlaikus tiek izkoptas bērnu valodas prasmes dažādās saziņas situācijās gan rakstiski, gan sarunājoties, tiek pievērsta uzmanība skolēnu pareizrūnai un pareizrakstībai. Šajā izglītības posmā skolēniem sāk veidoties interese par mācībām un vēlme mācīties, kā arī tiek likts pamats citu valodu apguvei. Latviešu valodas mācību stundās skolēniem jāveido priekšstats par to, ka valodas apguve ir domāšanas un izziņas process. Šajā procesā skolēni mācās runas kultūras un uzvedības normas, informācijas iegūšanas, apstrādāšanas, uzkrāšanas un analīzes paņēmienus, kā arī latviešu valodas stundās apgūto mācību saturu mācās analizēt un izmantot praktiskās situācijās.

Sākumskolā latviešu valoda tiek uzskatīta par vienu no nozīmīgākajiem mācību priekšmetiem. Z.Anspoka norāda, ka „latviešu valodas stundas saturs sekmēs skolēnu vērtībizglītību, t.i., tādu izglītību kuru veido ne vien zināšanas par valodu, tās likumsakarībā, prasmes lietot valodu dažādās saziņas situācijās, bet arī attieksmes pret dažādām vērtībām: pārcilvēciskām, nacionālām, individuālām, reliģiskām, politiskām, ētiskām, estētiskām, materiālām u.c.” (Anspoka, 1999, 123).

Sākumskolā latviešu valodas stundās mācības daļēji tiek integrētas, un līdz ar to kompleksi tiek plānota visu mācību priekšmetu satura apguve. Var secināt, ka nav noteiktas stingras robežas starp atsevišķiem mācību priekšmetiem. Latviešu valodas apguve notiek arī citu mācību priekšmetu stundās, attīstot skolēnu klausīšanās, runāšanas, lasīšanas un rakstīšanas prasmi. Skolēni mācās mācīties paši un reizē arī apgūst saskarsmes prasmes ar apkārtējiem.

Apgūstot tēmu „Īpašības vārds” latviešu valodas stundās, skolēni mācās raksturot, analizēt redzēto, apraksta dažādas lietas, parādības, procesus ar īpašības

vārdu palīdzību. Tā kā šajā vecumā skolēniem uzmanība nav noturīga, skolotājam jācenšas mācību stundas dažādot, padarīt interesantākas, izmantojot dažādas spēles, veidojot saistošākus materiālus un strādāt ar interaktīvajiem mācību līdzekļiem. Skolēni mācās sadarboties, izteikt savu un uzklaut citu viedokli un, pēc psihologu pētījumiem un ieteikumiem, veido savu pašvērtējumu un motivāciju iesaistīties izglītības procesā.

Latviešu valodas metodikas speciālistes Z.Anspoka un I.Helmana raksta, ka latviešu valodas mācību satura apguve 3.klasē skolēnu loģiskas un pareizas mutvārdu runas un rakstu runas prasmes veicināšanai tiek organizēta vienlaikus trijos līmeņos – teksta, teikuma un vārda līmenī. Svarīgākais ir mērķtiecīgs darbs ar tekstu, kurā ietilpst gan darbs ar tekstu kopumā, gan atsevišķu teikumu, vārdu savienojumu un vārda analīze no satura un formas viedokļa (Anspoka & Helmane, 2016). Arī L.Āboliņa uzsver, ka „mācību procesā ir svarīgi lasīt ar izpratni, lai lasīto var saprastu un izmantot tālākās mācīšanās darbībās.” (Āboliņa, 2020, 64)

V.Vaivade un Z.Anspoka raksta, ka, lai apgūtu dažādas zināšanas un prasmes, veidotos atbildīga attieksme pret apkārtējiem cilvēkiem un vidi, attīstītos sadarbības prasmes un rastos vēlme regulāri pilnveidoties, ir svarīga mācīšanās kompetence. To raksturo savu vajadzību apzināšanās, prasmes nepieciešamības gadījumā pielietot mācību līdzekļus, kā arī pētīt un analizēt tos, un mācīšanās nozīmīguma apzināšanās. Mācīšanās kompetence ir svarīga latviešu valodas apgūvē. Latviešu valodas stundās skolēni apgūst prasmes klausīties, rakstīt, lasīt un runāt. Svarīgi, lai skolēni iemācītos arī organizēt savu darbu, pielietot dažādas prasmes neparedzētās situācijās (Vaivade & Anspoka, 2014).

S.Zariņa aicina izglītības vidē biežāk lietot terminu “tekstpratība”, ar to saistot jaunas iespējas jēgpilni lasīt un darīt to ar prieku formālās un neformālās ikdienas situācijās (Zariņa, 2018). Skolotājam ir jāatrod un jāpiedāvā tādi teksti, kas rosinātu bērnu lasīt patstāvīgi un ar interesi. Savukārt S.Lazdiņa raksta, ka skolēni paši meklēs, apskatīs un atklās latviešu valodas likumsakarības. Viņi veiks dažādus apzinātus novērojumus, iedziļināsies tajā, ko dara, izteiks dažādus pieņēmumus, pieļaujot kļūdas, izdarīs secinājumus un veidos jaunus pieņēmumus. Skolēns pats veidos savu zināšanu krātuvi, kur visu atklāto nostiprinās valodas lietošanas paradumi (Lazdiņa, 2018).

Tēmas „Īpašības vārds” apguves gaitā skolēns attīsta tādas caurviju prasmes, kā pašizziņa un pašvadība, domāšana un radošums, sadarbība un līdzdalība, kā arī digitālā pratība. Skolēni paši meklē nepieciešamo informāciju, mācās patstāvīgi pildīt uzdevumus, kā arī mēģina pielietot iegūtās zināšanas dzīvē. Īpašības vārdu lietošana palīdz skolēniem izteikties konkrētāk, domāt līdzīgi un iedziļināties tajā ko saka. Mācību procesā svarīgi ir sadarboties, izteikt savu viedokli, kā arī uzklaut citus un lietot interaktīvos mācību līdzekļus.

Taču, balstoties uz jauno pieeju, mainīsies latviešu valodas mācību satura sakārtojuma veids. Tiks dota priekšroka valodas praksei, izmantojot iegūtās zināšanas. Mācību saturs tiks apgūts trīs sadaļās, kuras ir savstarpēji saistītas: saziņas nolūks kontekstā, valodas struktūra un teksts, tekstveide. Katra no šīm

sadaļām ir segmentēta divos līmeņos: iedevuma (vēro, klausās, lasa) un atdevuma līmenī (raksta, prezentē) (Laiveniece, 2018).

Atgriezeniskā saite tiek definēta kā informācijas un komentāru saņemšanas process, kas veicina mērķa sasniegšanu (Skola2030, 2019).

A.Wullschleger un A.Garrote raksta, ka atgriezeniskā saite mācību kontekstā tiek skaidrota kā skolotāja sniegta informācija par uzdevuma izpildi vai darba un mācīšanās kvalitāti. Tās mērķis ir atbalstīt skolēnu mācīšanos un mazināt neatbilstības starp pašreizējo izpratnes līmeni un jaunu mācību mērķi (Wullschleger & Garrote, 2020).

Pozitīva atgriezeniskā saite skolēnu starpā veicina objektīvu un adekvātu skolēnu pašvērtējumu. Latviešu valodas stundās atgriezeniskā saite ir nepārtraukta, skolēni izsaka savu viedokli, izpilda dažādus uzdevumu grupās un individuāli, kā arī vērtē savu darbu.

Ar mācību metodes palīdzību skolotājs nodod nepieciešamo informāciju skolēniem. Mācību metodes arī nosaka mācīšanās efektivitāti. Svarīgi ir izvēlēties piemērotāko mācību metodi, tāpēc, pieņemot lēmumu, jāņem vērā mācību saturs, mērķi un uzdevumi (Bota, 2017).

Neatkarīgi no izvēlētās metodes skolotājam vienmēr jārada mācību situācija, kurā iepazīstina skolēnus ar mērķi, jāformulē uzdevumi, jāizskaidro darba noteikumi, jāpaskaidro kāds rezultāts tiek gaidīts un kā tas tiks vērtēts, kā arī jāiesaista skolēni rezultāta novērtēšanā un darba norises izvērtēšanā (Bikše, 2018).

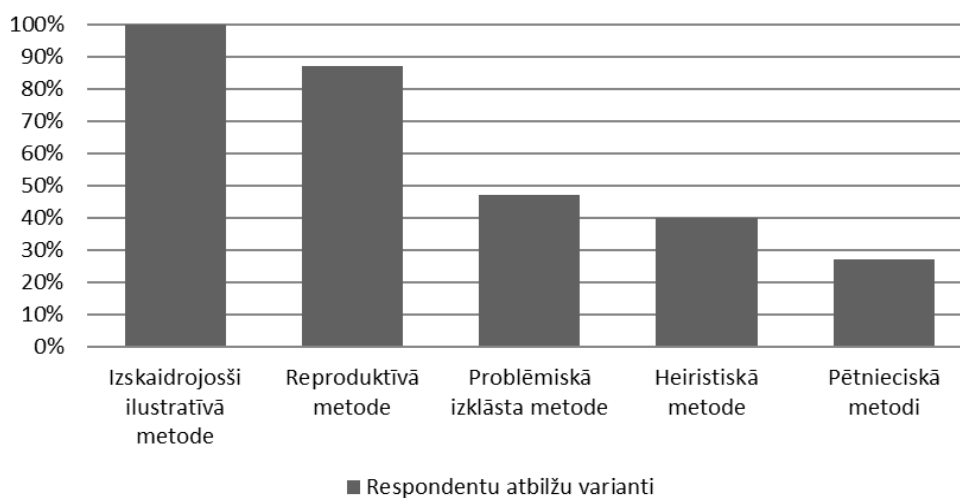
Ir svarīgi neaizrauties ar izskaidrojoši ilustratīvo metodi, jo šajā situācijā dominē skolotājs, bet skolēni tikai uztver informāciju un darbojas līdzīgi pēc skolotāja norādījumiem, saņemot zināšanas gatavā veidā. Skolēni mazāk iedziļinās, ātri sāk pazust uzmanība, kā arī tiek kavēti skolēnu patstāvīgās izziņas procesi. Tēmas apguves līmenis rezultātā var būt zems, jo skolēni daļā gadījumu spēs tikai reproducēt iegaumēto, taču mūsdienās ir svarīgi arī pielietot iegūtās zināšanas dzīvē. Turpretī heuristikā metode ļauj skolēnam patstāvīgi atklāt faktus, apskatot atsevišķus gadījumus. Tāpēc skolotājam ir svarīgi radīt tādas nosacījumus mācību stundās, kur skolēns pats nonāk līdz secinājumam. Šī metode skolēniem māca vairāk būt patstāvīgiem un pašiem meklēt atbildes, aktīvi darbojoties, analizējot un izvērtējot, pielietot savas zināšanas. Šo metodi izmantojot, skolēniem vairāk paliek atmiņā pašu noskaidrotā informācija, nekā tad, ja tā tiek sniegta gatavā veidā. Kopumā var secināt, ka visas aplūkotās mācību metodes var tikt izmantotas latviešu valodas stundās, apgūstot īpašības vārdus. Katra skolotāja izvēlas metodes, ņemot vērā skolēnu spējas, grūtības, ko skolēniem sagādā tēma, sasniedzamo rezultātu, kā arī skolēnu vecumposma īpatnības. Latviešu valodas stundās tiek pievērsta uzmanība vārddarināšanai, tiek bagātināta skolēnu valoda ar īpašības vārdiem, svarīga ir arī to pareizrakstība. Pedagogam jāļauj, lai skolēns pats saskata dažādas likumsakarības vārdu pareizrakstībā, radošā tekstpratībā, veicinot pašvadītu mācīšanos, kas ir būtisks kompetenču pieejas komponents.

Metodes un rezultāti *Methods and results*

Saskaņā ar izvirzīto mērķi tika veikta empīrisko datu vākšana pilotpētījuma apjomā. Izstrādātās anketas mērķis bija noskaidrot, kādas metodes skolotāji uzskata par piemērotākajām tēmas “Īpašības vārds” mācīšanā, veicinot skolēnu tekstpratību, un kādus mācību materiālus viņi izmanto latviešu valodas stundās. Anketēšanā piedalījās 15 Rugāju un Balvu novadu sākumskolas skolotājas.

Analizējot atbildes uz jautājumu par darba pieredzi, var konstatēt, ka lielākajai daļai darba pieredze ir 16 gadi un vairāk. Taču arī jaunajām skolotājām tiek dota iespēja pierādīt sevi, un anketēšanas rezultāti rāda, ka diviem respondentiem darba pieredze ir mazāka par 5 gadiem, savukārt pieciem respondentiem tā ir 6-15 gadi. Šī pieredze ir pietiekami nozīmīga, lai secinātu, ka pedagogi spēj objektīvi raksturot situāciju skolā un viņu sniegtās atbildes par īpašības vārdu mācīšanu ir ticamas.

Apkopojot respondentu atbildes uz jautājumu par tēmas “Īpašības vārds” mācīšanā izmantojamajām metodēm, secināms, ka visi respondenti latviešu valodas mācību stundās izmanto izskaidrojoši ilustratīvo metodi (skat. 1.att.).

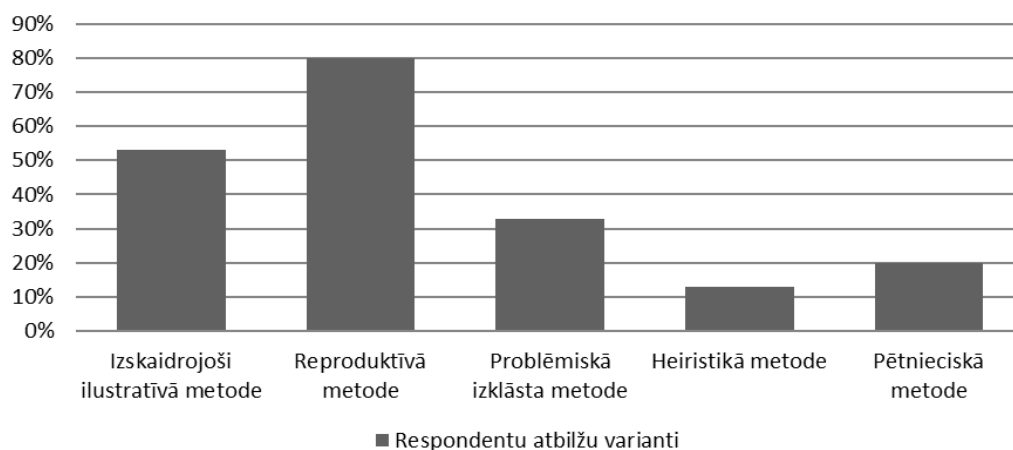

1.attēls. *Respondentu atbildes par lietotajām mācību metodēm*
Figure 1 *Respondents' answers on the use of teaching methods*

Lielākā daļa (87% respondentu) atzīmēja, ka izmanto arī reproduktīvo metodi apgūto zināšanu nostiprināšanas nolūkā. Ievērojami mazāk (47% respondentu) izmanto problēmiskā izklāsta, un tikai 40% respondentu - heiristisko mācību metodi. Vismazāk (27% no visiem respondentiem) izmanto pētniecisko metodi. Pēc respondentu atbildēm var secināt, ka vecāka gada gājuma skolotāji mazāk izmanto metodes, kurās skolēni vairāk darbojas paši, bet labprātāk sniedz zināšanas gatavā veidā. Taču šāds zināšanu piedāvāšanas veids nav īsti piemērots, jo pilnveidotā mācību satura ieviešana skolās paredz, ka skolotājs funkcionē kā

konsultants, lai skolēni koordinēti risinātu izvirzītās problēmas un paši nonāktu līdz secinājumiem.

Analizējot atbildes uz jautājumu par efektīvākajām metodēm tēmas „Īpašības vārds” apgūvē (bija iespēja atzīmēt divus variantus), lielākā daļa respondentu jeb 80% izceļ reproduktīvo metodi (skat. 2.att.).

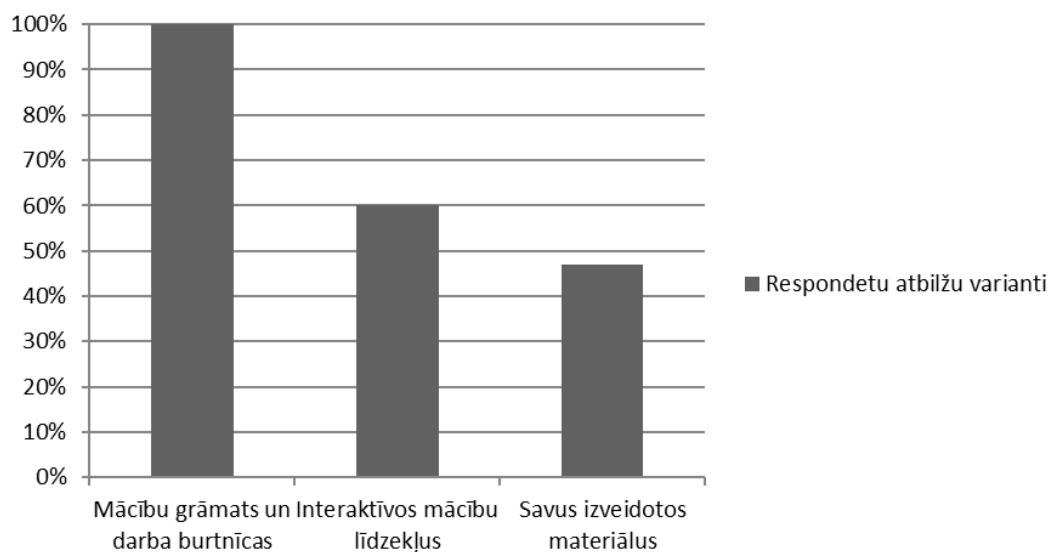

2.attēls. *Respondentu atbildes par lietotajām mācību metodēm*
 Figure 2 *Respondents' opinion on the most effective teaching methods*

Tikai divi jeb 13% no respondentiem uzskata, ka efektīva ir heiristiskā metode un par vienu vairāk (trīs jeb 20 %) domā, ka pētnieciskā metode. Pēc šiem rezultātiem var secināt par pieradumu, ka zināšanas tiek sniegtas gatavā veidā un tad tās var pielietot, taču vairāk būtu nepieciešams pašiem bērniem domāt un darbojoties iegūt zināšanas. Tas veicinātu skolēnu spējas pielietot iegūtās zināšanas dzīvē, izmantojot īpašības vārdus saziņā ar citiem. Taču, izpētot kompetenču pieejas ieviešanas dokumentus u.c. materiālus, var secināt, ka efektīvākas mācību metodes ir heiristiskā un pētnieciskā. Šo metožu izmantojuma gaitā skolēns pats, skolotāja mudināts, meklē informāciju, pakāpeniski mācās saskatīt un atklāt latviešu valodas likumsakarības.

Uz jautājumu par to, kādus mācību materiālus pedagogi izmanto latviešu valodas stundās, visi respondenti atbildēja, ka izmanto mācību grāmatas un darba burtnīcas. Lielākā daļa jeb 60% respondentu izmanto arī interaktīvos mācību līdzekļus, bet 47% respondentu iegulda darbu un paši veido dažādus mācību materiālus stundām. (Skat. 4. att.)

Salīdzinot iegūtās atbildes ar konkrēto skolotāju vecumu, var secināt, ka vairāk interaktīvos mācību līdzekļus izmanto jaunākie skolotāji, bet skolotāji ar lielāku darba pieredzi stundās vairāk strādā ar mācību grāmatām un darba burtnīcām. Tas neizņem tik daudz laika, gatavojoties stundām, kā lietojot interaktīvos mācību līdzekļus vai veidojot savus materiālus. Taču skolotājiem nepieciešams sekot līdzi laikam un izmantot mūsdienu iespējas, ikdienā strādājot ar interaktīvajiem mācību rīkiem, kas vairāk ieinteresētu skolēnus un padarītu efektīvāku mācību satura apguvi.

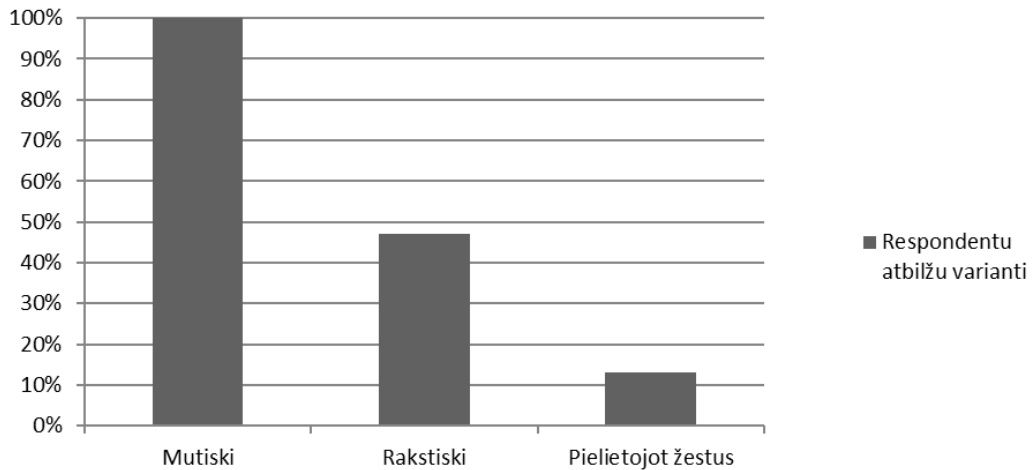
4.attēls. Respondentu atbildes par lietotajiem mācību materiāliem
Figure 4 Respondents' answers on the use of learning resources in class

Visi respondenti anketā rakstīja, ka skolēniem ļoti patīk darboties ar interaktīvajiem mācību līdzekļiem, taču tie tiek izmantoti retāk kā citi, jo aizņem vairāk laika, lai sagatavotos stundām, un skolēni 3.klasē vēl mācās tikai darboties ar dažādām tehnoloģijām. Interaktīvie mācību materiāli ir saistošāki, košāki, skolēni tos uztver ātrāk un iegūtā informācija bērniem ilgāk paliek atmiņā. Divu respondentu domas bija līdzīgas atziņā, ka skolēni ar interesi aizpilda arī skolotāju izveidotās darba lapas, ja tās ir saistītas ar kādu skolēniem aktuālu tēmu. Piemēram, īpašības vārdus skolēni ar lielāku interesi meklēs tekstā par kādu grāmatu, kas šobrīd ir aktuāla skolēnu vidū, nekā no piedāvātā teksta mācību grāmatā.

Apkopojot respondentu atbildes uz anketas jautājumu par to, kādus paņēmienus skolotāji izmanto, organizējot atgriezenisko saiti tēmas „Īpašības vārds” apguves gaitā, var secināt, ka visi aptaujātie pedagogi savās mācību stundās izmanto mutisko atgriezenisko saiti (skat. 5.att.).

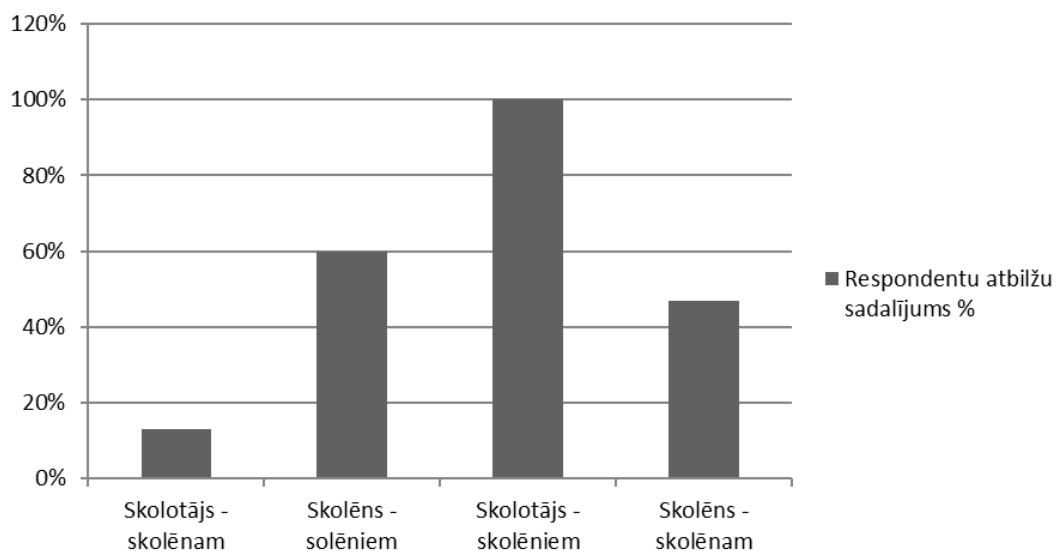
Retāk jeb 47% izmanto rakstisku atgriezenisko saiti, bet atgriezenisko saiti, pielietojot žestus, izmanto tikai 13%.

Noslēdzošais anketas jautājums bija par to, kādas atgriezeniskās saites formas skolotāji izmanto latviešu valodas stundās. 60% respondentu organizē atgriezenisko saiti, kad skolēns sniedz informāciju pārējiem skolēniem. 13% respondentu atbildēja, ka atgriezeniskā saite tiek organizēta, skolotājam komunicējot ar skolēnu. Pēc respondentu atbildēm var secināt, ka lielākoties skolotāja mudina un sniedz informāciju, lai sasniegtu noteikto stundas mērķi (skat. 6.att.).

5.attēls. Respondentu atbildes par atgriezeniskās saites veidiem tēmas “Īpašības vārds” apgūvē

Figure 5 Respondents’ opinion on the approaches to using feedback when teaching the topic “Adjective”

6.attēls. Respondentu atbildes par lietojamajām atgriezeniskās saites formām latviešu valodas stundās

Figure 6 Respondents’ answers on the use of the feedback form in the Latvian language lessons

Kopumā var secināt, ka joprojām skolotāji stundās izmanto metodes, kuru ietvaros zināšanas tiek sniegtas gatavā veidā. Skolotāji ar lielāku darba pieredzi izmanto mazāk interaktīvos mācību līdzekļus, nekā to dara gados jaunāki skolotāji.

Secinājumi **Conclusions**

1. Ieviešot pilnveidoto mācību saturu vispārējās izglītības iestādēs, arī latviešu valodas stundās pedagogiem jāizvēlas mācību metodes, kuras nodrošinātu daudzveidīgu kompetenču attīstību mācību procesā. Nepieciešams, lai skolēni paši risinātu kādu problēmsituāciju, izpētot, analizējot un izdarot secinājumus, mācītos pielietot iegūtās zināšanas dažādās dzīves situācijās un izmantot šim nolūkam valodu kā saziņas līdzekli.
2. Skolotājiem nepieciešams mācību procesā izmantot mūsdienīgākus, skolēniem saistošus mācību līdzekļus, veicinot bērnu vēlmi darboties un parādīt, ka latviešu valoda var būt interesants, runu un arī personību bagātināošs mācību priekšmets. Atgriezeniskā saite ir būtiska latviešu valodas mācību procesa sastāvdaļa, jo tā notiek nepārtraukti, izsakot viedokli, darbojoties grupās, kā arī novērtējot paveikto darbu. Ja atgriezeniskā saite tiek veidota, apzinoties tās mērķi, tad tā palīdz izvērtēt valoddarbības prasmju apguves līmeni stundā, skolēnu izjūtas klasē, kā arī noskaidrot viņu pašvērtējumu.
3. Pilotpētījumā iesaistīties skolotāji uzskata, ka latviešu valodas stundās tēmas „Īpašības vārds” apguvē 3.klasē piemērotākās mācību metodes ir reproduktīvā un izskaidrojoši ilustratīvā, taču, izpētot kompetenču pieejas ieviešanas dokumentus u.c. materiālus, var secināt, ka efektīvākas mācību metodes ir heuristikā un pētnieciskā. Šo metožu izmantojuma gaitā skolēns pats, skolotāja mudināts, meklē informāciju, pakāpeniski mācās saskatīt un atklāt latviešu valodas likumsakarības.
4. Skolotājam jāveido interesantas, rosinošas latviešu valodas stundas īpašības vārdu apguvei, iespēju robežās izmantojot interaktīvos mācību līdzekļus, mācību procesā kopā ar bērniem veicot pētījumus ar dažādiem uzskates līdzekļiem, lai skolēni mācītos raksturot reālus priekšmetus, parādības, notikumus, literāros tēlus ar īpašības vārdu palīdzību. Lai skolotāji, modelējot nodarbības īpašības vārdu apguvei, izmantotu dažādas mācīšanas iespējas, būtu pārliecināti un vairāk motivēti, nepieciešams apmeklēt dažādus kursus (t.sk. arī tiešsaistē), kas attīstītu pedagogu digitālās kompetences, padziļinātu izpratni par kompetenču pieeju un tās ieviešanas aspektiem latviešu valodas stundās.
5. Apgūstot tēmu “Īpašības vārds”, skolēniem jārod iespēja mācību procesā regulāri diskutēt, izteikt viedokli, pamatot to, veidot atgriezenisko saiti. Tas pilnveidos skolēnu spēju domāt radošāk, bagātināt un aktīvi izmantot vārdu krājumu, kā arī attīstīs skolēnu komunikācijas prasmes ikdienā izvērsti formulēt savu domu, apzināti un mērķtiecīgi veidojot paplašinātus teikumus. Pedagogiem nepieciešams izpētīt skolēnu intereses un, balstoties uz tām, veidot mūsdienu realitātei atbilstošus, kā arī skolēniem saistošus un

interesantus metodiskos materiālus par īpašības vārdiem. Tas ieinteresētu un motivētu skolēnus novērtēt īpašības vārdu lietojuma nozīmīgumu ikdienā.

Summary

The trend observed in the education system is that pupils often spend their free time using mobile phones or computers for entertainment. As a result, pupils have a rather modest vocabulary, which poses a problem to formulate and express their thoughts in the learning process, to describe the central thesis in more detail, for example, using adjectives. Pupils also have difficulty with narrating using extending structures both in the learning situations in class, as well as outside of school. Poor vocabulary also makes it difficult to improve general competencies and transversal skills.

The research aim is to determine the methods used in teaching adjectives and their usefulness in the Latvian language class in order to improve pupils' reading literacy. The research methods include analysis of corresponding theoretical and methodological literature, a teacher survey, and processing and interpretation of the data obtained. The theoretical basis of the study is formed by the conclusions of educational psychology specialists K.Schaie, D.Shafer, K.Kipp, Ē.Kalvāns on the peculiarities characteristic for pupils in the early school age, conclusions of Latvian language methodology specialists I.Helmane, Z.Anspoka, S.D.Laiveniece, S.Lazdiņa on the acquisition of the Latvian language curriculum, as well as the conclusions of competency-based education theorists on the introduction of the improved curriculum.

Latvian language lessons in elementary school involve partially integrative learning, and thus a complex plan is created for the acquisition of all subjects. It can be concluded that no strict boundary exists between specific subjects. The Latvian language is also acquired in other classes, developing pupils' listening, speaking, reading, and writing skills. The pupils are learning to learn independently and simultaneously acquire communication skills with others. When choosing teaching methods and approaches, the features characteristic of the child's age need to be taken into consideration, as well as each student's individual level of personality development. Foreign educational psychology specialists also emphasize the affirmation that the dominant cognitive function in the early school age is thinking. When learning the topic "Adjective" in the Latvian language class, the pupils learn to characterize and analyse what they see, describe different things using adjectives. Since at this age pupils cannot focus for a long time, teachers need to try and vary their lessons, make them more interesting using different games, creating more fascinating materials and working with interactive learning resources. Pupils learn to cooperate, express their own opinion and listen to the opinions of others, and form their self-esteem and motivation to participate in the education process.

It can be concluded from the respondent's answers that the older generation of teachers more rarely uses methods that allow pupils to work more independently but prefer to provide ready knowledge. However, such delivery of knowledge is not really appropriate because the introduction of the improved curriculum in schools provides that teachers need to be more like counsellors, to enable pupils to solve problems in a coordinated way and improve their reading literacy, which is still a new concept in language education.

The most appropriate methods for teaching the topic "Adjective", according to the teachers, are the explanatory illustrating and reproductive method; whereas the documents studied concerning the introduction of competency-based education recommend mainly the heuristic and research method, and this creates a relative mutual discrepancy. It has to be concluded that teachers need to use more modern and motivating resources in the education process, appropriate for the pupils' age, promoting their desire to work and showing that the

Latvian language can be an interesting school subject which helps enrich one's personality. The analysis of the answers given by the respondents shows that in the Latvian language class teachers rarely use interactive learning resources because they have not yet learnt to use them in the education process, because it requires a lot of time, and they are afraid to make mistakes because they have no confidence in their abilities.

To enable teachers to use different teaching opportunities when modelling their lessons for the acquisition of adjectives, to be confident and more motivated, they need to attend different courses (including online), which would develop their digital skills, deepen their understanding of competency-based education and the aspects of its introduction in the Latvian language class. When acquiring the topic "Adjectives", pupils need an opportunity to have regular discussions in the learning process, to express and justify their opinion, to use feedback. This will improve the pupils' ability to think creatively, to enrich and make active use of their vocabularies, as well as develop the pupils' everyday communication skills for formulating and elaborating on their thoughts and creating sentences in a meaningful and purposeful way. To promote the pupils' reading literacy, teachers need to explore the children's interests and use them as the basis for creating methodological materials about adjectives which correspond to modern reality and are fascinating and interesting to pupils. Such an approach would motivate pupils to appreciate the importance of using adjectives in everyday life. In the Latvian language class, when teaching the topic "Adjective", teachers need to try and work as counsellors, gradually guiding their pupils to achieving the goal by noticing different patterns for adjectives, like competency-based education provides.

Literatūra References

- Anspoka, Z. (1999). *Integrēts latviešu valodas mācību saturs un tā metodika sākumskolā*. Promocijas darbs. Rīga: Latvijas Universitāte. Pieejams: http://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/31290/Anspoka_Z_Integrets_Latviesu_valodas_macibu_1999.pdf?sequence=1
- Anspoka, Z. & Helmane, I. (2016). *Sākumskolas skolotāja grāmata 3.klasei*. Lielvārde: Lielvārds.
- Āboliņa, L. (2020). Daudzveidīgu lasīšanas stratēģiju apguve kā mācīšanās prasmju pamats. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference May 22nd-23rd, Volume III*. Pieejams: <http://journals.rta.lv/index.php/SIE/article/view/5165/4528>
- Bikše, K. (2018). *Mācību metožu, organizācijas formu un līdzekļu izvēle, kurā ir kurā ir dažādi mācību materiāla apguves līmeņi*. Pieejams: <http://pedagogs.lv/2018/02/21/macibu-metozu-organizacijas-formu-un-lidzeklu-izvele-kura-ir-kura-ir-dazadi-macibu-materiala-apguves-limeni/>
- Bota, A.O. (2017). *Teaching style – conservative and current significations in cord vision*. Bulletin of the Transilvania University of Brasov. Series VII: Social Sciences. Law. Retrieved from: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=06d704ed-c018-4172-8730-ee9e449bbfcf%40sessionmgr4008>
- Eriksons, E. (1998). *Identitāte: jaunība un krīze*. Rīga: Jumava.
- Grashilova, I. & Kimova, I. (2020). Designing the model of professional development of teachers taking into account axiological imperatives of continuing education. *Euromentor, Volume 11, Issue 1*. Retrieved from: <http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=1&sid=1d0c0237-8188-4004-b1dc-a2c2165914b7%40sdc-v-sessmgr01>

- Harackiewicz, J.M. & Hulleman, C. (2009). The importance of interest: The role of achievement goals and task values in promoting the development of interest. *Social and Personality Psychology Compass*, 4(1), 3-5. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/229978920_The_Importance_of_Interest_The_Role_of_Achievement_Goals_and_Task_Values_in_Promoting_the_Development_of_Interest
- Kalvāns, Ē. (2018). *Attīstības psiholoģija*. Rēzekne: Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija.
- Laiveniece, D. (2018). Latviešu valodas mācību saturs laiku laikos. Ko? Cik? Un vai Un vai vispār? *Tagad*. Zinātniski metodiskais izdevums. 80.-83.lpp. Pieejams: https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2019/10/TAGAD_1.2018_web_small.pdf
- Lazdiņa, S. (2018). Par un ap latviešu valodu. *Tagad*. Zinātniski metodiskais izdevums. 4.-5.lpp. Pieejams: https://maciunmacies.valoda.lv/wp-content/uploads/2019/10/TAGAD_1.2018_web_small.pdf
- Shaffer, D. & Kipp, K. (2013). *Developmental psychology (Childhood & adolescence)*. Wadsworth: Genage Learning.
- Skola2030 (2019). *Izglītība mūsdienīgai lietpratībai: mācību saturs un pieejas apraksts*. Pieejams: <https://static.lsm.lv/documents/ge.pdf>
- Vaivade, V. & Anspoka, Z. (2014). Latviešu valodas mācīšana un tās kompetence: teorija un prakse. *Valodu apguve: problēmas un perspektīva: zinātnisko rakstu krājums, X*. Liepāja: LiePU. Pieejams: <https://www.liepu.lv/lv/1075/10-zinatnisko-rakstu-krajums>
- Wullschleger, A. & Garrote, A. (2020). *Effects of teacher feedback behavior on social acceptance in inclusive elementary classrooms: Exploring social referencing processes in a natural setting*. Retrieved from: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0361476X20300060>